

VÄSTERÅS STAD

Individ- och familjförvaltningen
Magnus Edström

1

2021-04-22

Dnr: IFN 2021/00156-1.7.1

Yttrande över Ds 2021:7 – Barnets bästa när vård enligt LVU upphör

Socialdepartementet har remitterat promemorian ”Barnets bästa när LVU upphör” till bland annat Västerås Stad. Remissvaren ska inkomma till Socialdepartementet senast den 11 juni 2021. Remissinstanserna ska särskilt uppmärksamma och ta ställning till förslag, avvägningar och bedömningar i kap 9.2.1, 11.1 och kap 12.

Promemorian

Utredaren har fått i uppdrag att biträda Socialdepartementet med att utreda

- hur principen om barnets bästa kan stärkas i samband med bedömning av om vården enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska upphöra,
- om det finns ett behov av att tidigarelägga socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken,
- om det bör införas en möjlighet för socialnämnden att besluta att vårdnadshavare eller förälder ska uppvisa resultat av prov för kontroll av påverkan av narkotika, alkoholhaltiga drycker m.m. inför och i samband med umgänge och i samband med socialnämndens bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra, och
- om det bör införas en skyldighet för socialnämnden att följa upp barns situation efter det att en placering har upphört.

I promemorian beskrivs uppdraget och dess genomförande; gällande rätt; tidigare utredningar; Sveriges nationella åtaganden; lagstiftningen i nordiska länder samt de föreslagna lagändringarna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och socialtjänstlagen (2001:453).

Barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid upphörande av vård enligt LVU har föreslagits i flera tidigare utredningar om LVU. I promemorian, avsnitt 9.2.1, förs ett resonemang som landar i att barnets bästa inte bör utgöra ett självständigt rekvisit vid bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra.

De förslag om ändringar och skärpningar av lagen som föreslås i promemorian är följande.

Organisationsnr: 212000-2080

Postadress

Västerås stad
Individ- och familjförvaltningen
721 87 Västerås

Telefon direkt

021-392054

Kontaktcenter

021-39 00 00

Webbplats

www.vasteras.se

E-post

kontaktcenter@vasteras.se

- 9.3.1 - Ett tydliggörande avseende att tvångsvård av barn inte får upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Idag anges att vården med stöd av LVU ska upphöra när LVU-vården inte längre behövs.
- 9.4.1 - Socialnämnden ska vara skyldig att överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud när nämnden överväger vården eller prövar om vården fortfarande behövs. Vidare föreslås, i avsnitt 9.4.2, att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd om tillämpningen av flyttningsförbud.
- 10.1 - Socialnämnden ska senast när barnet har varit placerat i samma familjehem under två år särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. I dag gäller tre år.
- 11.1 - En skyldighet för socialnämnden att följa upp barns situation när tvångsvården har upphört. En uppföljning föreslås få pågå under högst sex månader. I dag finns det endast en möjlighet att utan samtycke följa upp barn efter avslutad placering i två månader.
- 12.6 och 12.7 - Socialnämnden får möjlighet att i vissa situationer besluta att en vårdnadshavare eller en förälder ska lämna drogtest inför umgänge, och för vårdnadshavare inför prövning av om tvångsvården ska upphöra. Ett beslut om att lämna drogtest ska kunna överklagas till förvaltningsrätt. Idag finns ingen möjlighet att besluta om drogtest mot en förälders vilja.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2022.

Yttrande

I yttrandet ges först några allmänna reflektioner över gällande bestämmelser och de lämnade förslagen. Därefter kommenteras varje förslag för sig.

ALLMÄNNA REFLEKTIONER

Socialtjänstens arbete med barn- och ungdomar har sedan socialtjänstlagens och LVU:s tillkomst alltmer fått en inriktning på detaljreglerad styrning, utifrån att lagstiftaren varit mån om att säkerställa en rättssäker vård av god kvalitet för barn och ungdomar som behöver socialtjänstens stöd. Individ- och familjeförvaltningen ifrågasätter inte att mycket av detaljregleringen har behövts. En konsekvens av detaljregleringen har samtidigt blivit att socialtjänstens myndighetsutövning mer och mer blivit en instans som fokuserar på korrekt och rättssäker handläggning av ärenden, ibland i så hög omfattning att det sker på bekostnad av socialt förändringsarbete i relation och dialog med berörda barn, ungdomar och deras familjer. En socialsekreterare som arbetar med barn och ungdomar förlägger idag klart mer tid åt handläggning och dokumentation än åt möten med barn och ungdomar och dess familjers egna och professionella nätverk. Individ- och familjeförvaltningen i Västerås ser inte att det finns ett motsatsförhållande till rättssäker handläggning av god kvalitet och socialt förändringsarbete med god kvalitet, men menar att ju fler detaljerade regler som åläggs socialtjänsten desto större är risken att reglerna används på ett kantigt och mekaniskt sätt för att undvika handläggningsfel och få kritik från parter eller IVO för felaktigheter i handläggningen. Att besluta om ännu fler ganska komplexa bestämmelser,

däribland att socialtjänstens ska beakta redan gällande bestämmelser, är en utveckling som individ- och familjförvaltningen i Västerås är tveksam till. Det är inte i samklang med tillitsbaserad styrning och risken med sådana bestämmelser är att det i praktiken leder till nya rubriker i handläggningsmallar som ska beaktas. Med fler detaljerade regler och påminnelseparagrafer ökar risken att socialtjänsten tappar bort sig i sitt grunduppdrag att i nära samarbete med barn och ungdomar och deras familjer sörja för att de som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och det stöd som de behöver.

Det som drabbade "Lilla hjärtat" är en tragedi. Individ- och familjförvaltningens bild av ärendet är att socialtjänsten uppfattade att kammarrättens dom var så orubblig över tid att man inte agerade som man naturligt borde när nya allvarliga uppgifter om barnet inkom. Individ- och familjförvaltningen ser det som ett uttryck för socialtjänstens utveckling av att beakta allt fler detaljerade bestämmelser och uppmärksammas IVO-kritik, vilket medfört att det skapats en större rädsla för att göra handläggningsfel än att göra rätt för barnet.

Individ- och familjförvaltningen ser det som självklart att lagstiftningen regelbundet behöver ses över och revideras. Förvaltningen tillstyrker också flera av de förslag som lämnats i promemorian. Samtidigt anser förvaltningen att det är viktigare att säkerställa att socialtjänsten ges förutsättningar att tillämpa de bestämmelser som redan finns, än att införa fler detaljstyrande bestämmelser och påminnelseparagrafer. Föreliggande lagförslag har en inriktning på att socialtjänsten ska agera mer kraftfullt – mindre passivt – i handläggning av ärenden. Individ- och familjförvaltningen vill påpeka att det säkerligen även förekommer ärenden där socialtjänsten agerar mer aktivt och integritetsinträngande mot barn, ungdomar och deras familjer än vad som är motiverat i vissa fall, vilket också kan medföra stor skada. Fall som kanske inte blir lika medialt uppmärksammas som fallet med "Lilla hjärtat", men den aspekten bör enligt individ- och familjförvaltningen också beaktas i beredningen av föreliggande lagförslag.

9.2.1 – Ett självständigt rekvisit om barnets bästa bör inte införas vid bedömningen av om vård enligt LVU ska upphöra

Idag anger lagen, § 21 LVU, att tvångsvården ska upphöra när den inte längre behövs.

Promemorians förslag är att barnets bästa inte bör utgöra ett självständigt rekvisit vid bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra. I promemorian framförs bland annat att såsom förslaget är formulerat innebär det att tvångsvård av barn skulle kunna fortsätta även om de ursprungliga skälen som föranledde vården inte längre föreligger och vården skulle kunna fortsätta utan någon begränsning i tid och utan att det föreligger att absolut vårdbehov för barnet. Det finns inte heller någon garanti för att barnets familjehem kommer ha möjlighet att fortsättningsvis ha ansvar för att vårda och fostra barnet. Vidare framförs att det är tveksamt om ett rekvisit som innebär att barnets bästa ska vara avgörande för om tvångsvård ska kunna fortsätta uppfyller de kvar på att en lagbestämmelse ska vara tillräckligt förutsebar och reglerna tillräckligt precisa, vilket kan bryta mot regeringsformens bestämmelse om att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtagande på grund av Europakonventionen.

Individ- och familjeförvaltningen delar uppfattningen att barnets bästa som självständigt rekvisit kan vara svårt att definiera och att det skiljer sig åt från situation till situation och från barn till barn. Samtidigt anges i 1 kap 2 § SoL att barnets bästa särskilt ska beaktas vid åtgärder som rör barn och i 1 § femte stycket LVU anges att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut enligt LVU. Allmänna domstolar har sedan många år tillbaka även beaktat 6 kap 2 a § Föräldrabalken, FB, som anger att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Barnkonventionen artikel 3.1 anger vidare att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn.

Förslaget att ha en återupprepning av rekvisitet barnets bästa under samtliga lagrum i LVU framstår som överflödigt och daterat. Invändningen om att barnets bästa är ett för oprecist rekvisit, som förts fram av bland att Kammarrätten i Sundsvall och Förvaltningsrätten i Linköping, torde därför istället ha riktats mot bestämmelsen i 1 § femte stycket LVU, som redan är gällande rätt.

Att barnets bästa redan är ett rekvisit att ta hänsyn till framgår även tydligt genom att HFD i avgörandet HFD 2012 ref 35 konstaterar att bestämmelsen i 1 § femte stycket LVU inte innebär att överväganden som enbart är relaterade till risken för skada vid en separation från ett familjehem ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. HFD betonar att det är den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå, se även RÅ 1987 ref. HFD anför också att Socialnämnden av lagstiftaren har tillhandahållits flera instrument för att tillgodose barnets behov i de olika situationer som kan uppstå efter ett omhändertagande enligt LVU, genom bestämmelserna om flyttningsförbud, 24 § LVU, samt att barns anknytning till familjehemmet kan beaktas genom bestämmelsen om vårdnadsöverflytt, 6 kap. 8 § FB.

Det finns därmed redan en bestämmelse om att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut enligt LVU, en gällande rätt som HFD redan börjat tolka och utforma praxis ifrån. HFD har resonerat kring barnets bästa vid upphörandemål och kommit fram till att bestämmelsen inte innebär att anknytning till familjehemmet ska vägas in i upphörandemål. Det talar för att rekvisitet barnets bästa redan tolkas och används av HFD.

I den här delen vill individ- och familjeförvaltningen betona att vi delar HFD:s bedömning att anknytning till familjehemmet inte bör inverka på frågan om vården ska upphöra eller inte. Skälet till att det inte vore lämpligt eller till barnets bästa att anknytningen skulle inverka på den bedömningen är att det finns andra bestämmelser med sikte på just den frågan som är bättre lämpade att hantera frågan. Därtill finns allmänna rättsprinciper såsom rättssäkerhet och förutsebarhet kring tvångsvården som skulle bli oskäligt påverkade om anknytning skulle påverka bedömningen av frågan om upphörande av vård enligt LVU. Det är även troligt att en sådan tolkning av barnets bästa i 21 § LVU skulle minska incitamenten för socialnämnderna att ansöka om vårdnadsöverflytt vilket i sin tur skulle kunna vara menligt för placerade barn.

Det upprätthålls alltså en klar gräns mellan de rekvisit som krävs för vård och de som ligger till grund för vårdnadsöverflytt och flyttningsförbud. Om barnets bästa införs som självständigt rekvisit vid bedömningen av om vård enligt LVU ska upphöra innebär detta ett avsteg från det ursprungliga syftet med bestämmelsen om upphörande av vård, nämligen att det är vårdbehovet som ska vara avgörande

för om vården ska fortgå eller inte. Dessutom urholkas till viss del betydelsen av redan befintliga bestämmelser om flyttningsförbud och vårdnadsöverflytt, där barnets anknytning till familjehemmet ska beaktas, eftersom gränsen mellan rekvisiten för vård och de som ligger till grund för vårdnadsöverflytt och flyttningsförbud blir mindre tydlig. Detta torde inte ha varit lagstiftarens bakomliggande syfte från början och detta skulle även kunna leda till att betydelsen av reglerna om flyttningsförbud och vårdnadsöverflytt till viss del minskar vilket i praktiken potentiellt kan resultera i motsatt konsekvens av det lagstiftaren vill uppnå med de förslag om ändringar som anges i 9.4.1 och 10.1.

Mot bakgrund av ovanstående ser inte individ- och familjeförvaltningen vad ett införande av ett självständigt rekvisit om barnets bästa i § 21 LVU skulle tillföra och det torde utifrån ovanstående varken finnas ett behov av ett sådant införande eller vara lämpligt med en sådant införande.

Individ- och familjeförvaltningen tillstyrker därmed förslaget att barnets bästa inte bör införas som ett självständigt rekvisit i 21 § LVU, men mot bakgrund av något andra skäl än promemorians resonemang.

9.3.1 – Förändringar ska vara varaktiga och genomgripande för att vård enligt § 2 LVU ska kunna upphöra

När vård har beslutats med stöd av § 2 LVU får socialnämnden enligt förslaget inte besluta att vården ska upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Idag anges att vården med stöd av LVU ska upphöra när LVU-vården inte längre behövs.

Begreppet *genomgripande* innebär enligt promemorian att det inte bör räcka med mindre förbättringar och begreppet *varaktigt* innebär enligt promemorian att förbättringen bör bestå över en längre tidsperiod och ha en mer permanent karaktär. Av promemorian framgår att förslaget är en kodifiering av gällande praxis. Genom att i lagstiftningen lyfta upp och kodifiera praxis markeras vikten av att vården inte får upphöra för tidigt.

Förslaget innebär enligt individ- och familjeförvaltningen en något större tydlighet för socialtjänsten som är viktig ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Förslagen ändring kan till exempel underlätta för vårdnadshavare att få förståelse för vilka förändringar som behöver vidtas i det enskilda fallet för att vård ska kunna upphöra eftersom förslaget innebär ett förtydligande om att det inte är tillräckligt med endast små och kortvariga förändringar.

Individ- och familjeförvaltningen tillstyrker promemorians förslag.

9.4.1 och 9.4.2 – En skyldighet för nämnden att överväga flyttningsförbud vid övervägande eller prövning av upphörande av vård

Enligt förslaget ska nämnden överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud i samband med att nämnden överväger om vård fortfarande behövs eller prövar om vård enligt LVU ska upphöra. När barnet är placerat i enskilt hem och nämnden överväger om vård enligt socialtjänstlagen fortfarande behövs eller vårdnadshavare eller den unge, om han eller hon fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra ska socialnämnden också överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.

Vidare föreslås att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd om tillämpningen av flyttningsförbud.

Individ- och familjeförvaltningen tycker att promemorian beskriver bestämmelserna om flyttningsförbud på ett pedagogiskt och bra sätt. Individ- och familjeförvaltningen i Västerås tillhör dem som mycket sällan tillämpat bestämmelserna. Förvaltningen kan på rak arm inte identifiera några specifika ärenden de senaste åren där flyttningsförbud skulle haft någon avgörande betydelse för ett barns behov av trygghet och skydd.

Frågan om flyttningsförbud kan i och för sig vara av särskild vikt om förvaltningsrätt eller kammarrätt upphäver nämndens beslut om att vården inte ska upphöra, men frågan kan även aktualiseras i mål om vårdnadsöverflytt vid till exempel placeringar enligt SoL. Det kan teoretiskt även förekomma att nämndens beslut om att vården ska fortgå upphävs av övre instans samtidigt som det är en pågående process kring vårdnadsöverflytt. I en sådan situation skulle flyttningsförbud kunna främja kontinuiteten i vården för barnet och därmed också främja barnets trygghet till dess målet om vårdnadsöverflytt blivit avgjort. Som framgår av sida 80 av promemorian kan flyttningsförbud också aktualiseras redan i samband med att socialnämnden ansöker om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Den möjligheten bör uppmärksammas och vara med i resonemanget tydligare i de ärendena. Det är inte otänkbara att en vårdnadshavare motsätter sig den tidigare frivilliga placeringen när socialnämnden överväger och utreder frågan om vårdnadsöverflytt och av det skälet inte längre samtycket till placeringen. Ett alternativ nämnden då har är att utreda om det finns skäl för tvångsvård, men ett mindre ingripande grepp om situationen skulle istället kunna vara att just ansöka om flyttningsförbud till dess domstol hunnit handlägga målet om vårdnadsöverflytt, något som ändock kan komma att ta lång tid. En fråga i sammanhanget är att det idag är oklart hur länge en socialnämnd kan besluta om flyttningsförbud, då praxis på området är tämligen knapphändig.

Individ- och familjeförvaltningen avstyrker ändock förslaget om att det i lagen ska införas en skyldighet att överväga flyttningsförbud vid övervägande eller prövning av upphörande av vård. Förvaltningen är som tidigare uttalats tveksam till inriktningen att i lagen skriva in fler påminnelseparagrafer avseende bestämmelser som redan finns.

Individ- och familjeförvaltningen delar helt promemorians argumentation om att det finns brister i socialtjänstens tillämpning av bestämmelserna. Förvaltningen ser positivt på att Socialstyrelsen ges i uppdrag att öka socialtjänstens kunskap om flyttningsförbud och ta fram ett stöd om möjligheten att ansöka om flyttningsförbud och besluta om tillfälligt flyttningsförbud.

10.1 – Särskilt övervägande när barnet har varit placerat i samma familjehem i två år

Enligt förslaget ska socialnämnden senast när barnet har varit placerat i samma familjehem under två år särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. I dag gäller tre år.

För femton år sedan, 2006, hade Västerås ett (1) barn som var vårdnadsöverflyttat till sitt tidigare familjehem. Nu våren 2021 är nästan 70 barn bosatta hos sina särskilt förordnade vårdnadshavare som tidigare var barnets familjehem. De senaste åren har nämnden ansökt om överflyttning av vårdnaden för cirka 10–15 barn per år. (Västerås Stad har för närvarande ca 190 barn och ungdomar som är stadigvarande placerade i familjehem, varav cirka 75 varit placerade i samma familjehem i två år eller längre och av dem har drygt 30 varit i samma familjehem i tre år eller längre.)

Individ- och familjeförvaltningen ser att påminnelsebestämmelsen om att särskilt överväga vårdnadsöverflyttning när barnet varit placerat i samma familjehem i tre år kan ha haft viss effekt i Västerås. Men utvecklingen kan även bero på en allmän kompetenshöjning och ökad tillämpning av bestämmelserna om överflyttning av vårdnad.

Nackdelen med påminnelseparagrafer som denna är att det lätt utvecklas en praxis om att överflyttning av vårdnad inte tas upp för diskussion förrän efter de tre år som anges i lagen, istället för att flexibelt ta ställning till att det kan vara aktuellt i princip direkt, eller efter ett år, eller fem år, beroende på situationen för det aktuella barnets och familjehemmets inställning.

Ett vanligt skäl till att vårdnadsöverflyttning inte blir aktuellt är att familjehemmet säger nej till det. Vad gäller bestämmelsen om att det aktuella familjehemmet fortsatt får behålla en skälig ersättning efter en vårdnadsöverflyttning har det utvecklats en praxis att hemmen förväntar sig att få behålla samma ersättningsnivå som de tidigare haft som familjehem, med avdrag för ersättningar hemmet får direkt till sig för barnet som särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Socialtjänsten kan tveka inför att ansöka om överflyttning av vårdnad utifrån vetskapen att det innebär en stående kostnad på 20 till 30 tusen kronor i månaden till hemmet i kanske 15 års tid. Denna praxis har för övrigt även medfört att det är i princip lönlöst att diskutera alternativet adoption för barn där det är uppenbart att barnets föräldrar någonsin kommer kunna ta hand om barnet varken praktiskt eller psykologiskt.

Individ- och familjeförvaltningen ser inte att det skulle göra någon påtaglig skillnad i att införa en bestämmelse om att påminna socialtjänsten om att ta upp frågan om överflyttning av vårdnad efter två, istället för dagens tre år. Förvaltningen anser att det vore bättre att uppmuntra socialtjänsten till att naturligt diskutera alternativet vårdnadsöverflyttning så snart det finns skäl för det. Sammantaget tillstyrks ändå förslaget.

Angående umgänge mellan barnet och dess föräldrar efter en vårdnadsöverflyttning är utgångspunkten att det tidigare familjehemmet och barnets föräldrar tar eget ansvar för att umgänge fortsätter i lämplig omfattning och utformning. Endast i undantagsfall regleras umgängets omfattning och utformning tingsrättens domar. Individ- och familjeförvaltningen anser generellt att umgänge efter en vårdnadsöverflyttning bör beaktas mer både vid ansökan om överflyttning av vårdnaden och i tingsrättens domar, än vad som framgår i handböcker och rådande praxis idag.

11.1 – En skyldighet för socialnämnden att följa upp den unges situation efter avslutad LVU-vård

Enligt förslaget ska socialnämnden alltid följa upp situationen för den som är under 18 år när vård har upphört enligt § 21 LVU. En sådan uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att uppföljningsskyldigheten inträder. En uppföljning ska avslutas tidigare om socialnämnden finner skäl att inleda utredning enligt 11 kap 1 § SoL. Vid uppföljningen ska socialnämnden få konsultera sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs samt samtala med den unge utan vårdnadshavarens samtycke. Socialnämnden ska underrätta den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, och vårdnadshavare som berörs när uppföljningen inleds respektive avslutas. Idag gäller att uppföljning utan samtycke ska avslutas senast efter två månader, eller när det finns anledning att inleda en ny utredning enligt 11 kap 1 § SoL.

Individ- och familjeförvaltningen är tveksam till förslaget och ifrågasätter om syftet med bestämmelsen kommer att leda till lagstiftarens önskade resultat – att inte avsluta ärenden för tidigt.

Det är inte helt ovanligt att vård med stöd av § 2 LVU mot slutet av vårdtiden genomförs genom placering enligt § 11 LVU hos barnets förälder/föräldrar kompletterat med öppenvårdsinsatser. När socialtjänsten ser att det fungerar på ett tryggt och säkert sätt för barnet avslutas LVU-vården, ibland med fortsatta öppenvårdsinsatser och ibland utan insatser då det inte behövs. LVU-vård avslutas inte om familjen har fortsatt behov av stöd som inte kan ges med samtycke enligt socialtjänstlagen. Att i dessa ärenden alltid behöva fatta beslut om uppföljning i upp till sex månader står inte i proportion till behovet.

Om förslaget träder i kraft kan det vidare finnas en risk att socialtjänsten ibland väljer att avsluta LVU-vård tidigare, och istället planerar in uppföljningen inom ramen för den tid som LVU-vården annars skulle ha pågått. Med en sådan utveckling skulle den föreslagna bestämmelsen få motsatt effekt än syftet bakom förslaget.

I promemorian förefaller även utgångspunkten vara att uppföljning måste ske utan samtycke, motsvarande de nuvarande bestämmelserna enligt 11 kap 4 a-c § §. Utgångspunkten bör ju vara att uppföljning kan genomföras med samtycke som ett bistånd enligt 4 kap 1 § SoL. Individ- och familjeförvaltningen ser en risk i att det kan utvecklas en praxis kring den föreslagna bestämmelsen i form av att socialtjänsten lutar sig mot lagstödet att få ta de kontakter som behövs i uppföljningen utan samtycke. Det kan försvåra en god dialog och samverkan med berörda barn, ungdomar och familjer, vilket i vissa fall kan bli mer provocerande än konstruktivt gentemot berörda familjer.

Individ- och familjeförvaltningen avstyrker förslaget och menar att lagstiftningen behöver ha kvar en viss flexibilitet vid planeringen av vårdens upphörande.

12.6 och 12.7 - Drogtest inför umgänge och inför upphörande av omvård enligt LVU ska upphöra, sådant beslut ska kunna överklagas

Enligt förslaget ska socialnämnden få, om det finns anledning till det, besluta att vårdnadshavare eller förälder ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i lagen om förbud mot

vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen om förbud mot hälsofarliga varor – inför umgänge och inför provning av om vård enligt LVU ska upphöra.

Idag finns ingen möjlighet att besluta om drogtest mot en förälders vilja, då ett sådant beslut, enligt bland annat JO, inte kan betraktas som något annat än ett beslut som innebär tvång för den enskilde att underkasta sig ett kroppsligt ingrepp. I regeringsformen anges att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Det skyddet får enligt vissa förutsättningar begränsas genom lag.

I promemorian betonas att beslut om drogtest endast ska få fattas i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter.

Individ- och familjeförvaltningen tillstyrker förslaget. Förvaltningen anser att det är bra att det införs rättssäkra bestämmelser om drogtest. Idag hanteras drogtest, i regel urinprov, på ett sätt som i praktiken ofta uppfattas eller blir som ett tvång för föräldrar, utan lagstöd. Risken att beslut om drogtest kan överanvändas minskar klart genom att det införs en möjlighet att överklaga ett sådant beslut. Individ- och familjeförvaltningen utgår från att det ganska snart bildas en praxis om när det är försvarligt att kräva drogtest.

En aspekt som behöver klargöras – oavsett om förslaget träder i kraft eller inte – är hur drogtest som lämnas av föräldrar under tiden för en utredning eller placering av barnet, bör hanteras av socialtjänsten. Att i barnets akt dokumentera att föräldrar lämnar drogtest faller sig naturligt i många fall. Att lägga in ett stort antal drogtestsvar från en förälder i ett barns akt ser individ- och familjeförvaltningen som mycket tveksamt. Det är inte alla föräldrar som har ett eget ärende som vuxen utifrån en missbruksproblematik, och föräldrar kan även vara bosatta i andra kommuner. Individ- och familjeförvaltningen menar att handläggning och dokumentation avseende föräldrars drogtest behöver klargöras innan eller i samband med att bestämmelser om möjligheten att besluta om drogtest införs.

14.1 - Ekonomiska konsekvenser

I promemorian anges att förslaget om en skyldighet för socialnämnden att följa upp ett barns situation efter avslutad vård bedöms öka kostnaderna för kommunerna. Övriga förslag bedöms endast medföra marginella kostnadsökningar för kommunerna.

Promemorian utgår från antagandet att 1000 LVU avslutades i Sverige under 2019 och att en uppföljningsinsats i genomsnitt skulle ta 40 timmar per avslutad placering. Med en snittlön på 35 400:-/mån för en socialsekreterare skulle kostnaden bli 8,85 mnkr nationellt. Individ- och familjeförvaltningen anser att det är för lågt räknat. Administration och kringliggande kontakter och möten i ärendehantering medför större arbetsinsats än så.

År 2020 avslutades 54 LVU-vård i Västerås, varav sju på grund av att den unge fyllt 18 år utifrån § 2 LVU och två avslutades då den unge fyllt 21 år utifrån § 3 LVU. I de övriga 47 avsluten skulle det enligt promemorians förslag fattas beslut om uppföljning upp till sex månader. I ett antal av dem har vården följts upp, i den omfattning som bedömts vara behövlig. Individ- och familjeförvaltningens

bedömning att det föreslagna ska-kravet på uppföljning i samtliga LVU-avslutade ärenden motsvarar minst en socialsekreterartjänst per helår i Västerås. En tjänst kostar ca 600 000 kr per år. Västerås folkmängd motsvarar cirka 1,55% av Sveriges folkmängd. Om Västerås definieras som en representativ kommun för hela Sverige skulle det alltså innebära 67 tjänster i hela Sverige, vilket skulle ge en kostnadsökning på 40,1 mnkr nationellt.

Att övriga förslag anses innebära en marginell kostnadsökning är enligt individ- och familjeförvaltningen en underdrift, då samtliga förslag tillsammans kommer bidra till en tydlig kostnadsökning.

Socialtjänsten är redan satt under mycket hård ekonomisk press. Om nya bestämmelser införs, utan att samtidigt ta bort några arbetsuppgifter, vill individ- och familjeförvaltningen betona att socialtjänsten behöver kompenseras ekonomiskt.

§ 116

Dnr IFN 2021/00156-1.7.1

Remiss - Författningsförslag i promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör Ds 2021:7

Beslut

Individ- och familjenämnden i Västerås antar yttrandet som sitt eget och överlämnar det till Socialdepartementet med följande ställningstaganden och synpunkter:

- Individ- och familjenämnden ställer sig bakom förslaget om att inte införa barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid bedömningen av om vård enligt LVU ska upphöra.
- Individ- och familjenämnden ställer sig positiv till att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag om flyttningsförbud.
- Individ- och familjenämnden tillstyrker förslaget om att särskilt överväga överflyttning av vårdnad efter två års placering i samma familjehem.
- Individ- och familjenämnden tillstyrker förslaget om att införa en rättssäker hantering av drogtest för föräldrar.

De övriga förslagen har individ- och familjenämnden vissa invändningar mot.

Ärendebeskrivning

Socialdepartementet har remitterat promemorian ”Barnets bästa när LVU upphör” till bland annat Västerås Stad. Remissvaren ska inkomma till Socialdepartementet senast den 11 juni 2021.

Individ- och familjenämnden är tveksam till om ytterligare detaljreglering av sociallagstiftningen är rätt väg att gå för att säkerställa barn och ungdomars behov av stöd, vård och behandling. Det är inte i samklang med tillitsbaserad styrning och ytterligare detaljreglerande bestämmelser ökar risken att socialtjänsten tappar fokus på sitt grunduppdrag att i nära samarbete med barn och ungdomar och deras familjer sörja för att de som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och det stöd som de behöver.

- Individ- och familjeförvaltningen tillstyrker förslaget att barnets bästa inte bör införas som ett självständigt rekvisit i 21 § LVU, men mot bakgrund av något andra skäl än promemorians resonemang.
- Individ- och familjeförvaltningen avstyrker förslaget om att det i lagen ska införas en skyldighet att överväga flyttningsförbud vid övervägande eller prövning av upphörande av vård. Förvaltningen är tveksam till inriktningen att i lagen skriva in fler påminnelseparagrafer avseende tillämpning av redan gällande bestämmelser.
- Individ- och familjeförvaltningen ser positivt på att Socialstyrelsen ges i uppdrag att öka socialtjänstens kunskap om flyttningsförbud och ta fram ett stöd om möjligheten att ansöka om flyttningsförbud och besluta om tillfälligt flyttningsförbud.
- Individ- och familjeförvaltningen ser inte att det skulle göra någon påtaglig skillnad i att införa en bestämmelse om att påminna socialtjänsten om att ta upp frågan om överflyttning av vårdnad efter två år, istället för dagens tre år. Förvaltningen anser att det vore bättre att uppmuntra socialtjänsten till att naturligt diskutera alternativet vårdnadsöverflyttning så snart det finns skäl för det. Sammantaget tillstyrks ändå förslaget.
- Individ- och familjeförvaltningen avstyrker förslaget om krav på att alltid följa upp den unges situation efter avslutad LVU-vård. Förvaltningen menar att lagstiftningen behöver ha kvar en viss flexibilitet vid planeringen av vårdens upphörande. Det är inte helt ovanligt att vård med stöd av § 2 LVU mot slutet av vårdtiden genomförs genom placering enligt § 11 LVU hos barnets förälder/föräldrar kompletterat med öppenvårdsinsatser. När socialtjänsten ser att det fungerar på ett tryggt och säkert sätt för barnet avslutas LVU-vården, ibland med fortsatta öppenvårdsinsatser och ibland utan insatser då det inte behövs. Att i dessa ärenden alltid behöva fatta beslut om uppföljning i upp till sex månader står inte i proportion till behovet. I promemorian förefaller även utgångspunkten vara att uppföljning måste ske utan samtycke, motsvarande de nuvarande bestämmelserna enligt 11 kap 4 a-c § §. Individ- och familjeförvaltningen ser en risk i att det kan utvecklas en praxis kring den föreslagna bestämmelsen i form av att socialtjänsten lutar sig mot lagstödet att få ta de kontakter som behövs i uppföljningen utan samtycke. Det kan försvåra en god dialog och samverkan med berörda barn, ungdomar och familjer, vilket i vissa

fall kan bli mer provocerande än konstruktivt gentemot berörda familjer.

- Individ- och familjeförvaltningen tillstyrker förslaget om att inför umgänge och inför upphörande av vård få fatta beslut om drogtest för föräldrar, i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter. Förvaltningen anser att det är bra att det införs rättssäkra bestämmelser om drogtest. Förvaltningen utgår från att det ganska snart bildas en praxis om när det är försvarligt att kräva drogtest. En aspekt som behöver klargöras – oavsett om förslaget träder i kraft eller inte – är hur drogtest som lämnas av föräldrar till barn under tiden för en utredning eller placering av barnet, bör hanteras av socialtjänsten. Att i barnets akt dokumentera att föräldrar lämnar drogtest faller sig naturligt i många fall. Att lägga in ett stort antal drogtestsvar från en förälder i ett barns akt ser individ- och familjeförvaltningen som mycket tveksamt. Det är inte alla föräldrar som har ett eget ärende som vuxen utifrån en missbruksproblematik, och föräldrar kan även vara bosatta i andra kommuner. Individ- och familjeförvaltningen menar att handläggning och dokumentation avseende föräldrars drogtest behöver klargöras innan eller i samband med att bestämmelser om möjligheten att besluta om drogtest införs.
- Individ- och familjeförvaltningen menar att de ekonomiska konsekvenserna vid ett införande av förslagen är underskattade.

Yrkanden

Ordföranden yrkar bifall till förvaltningens förslag till beslut.

Kopia till

Socialdepartementet